

ชัยพร อุโฆษจันทร์.

พื้นฐานทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์สำหรับนักสังคมสงเคราะห์ = *Fundamental of human behavior theory for social worker.*

1. พฤติกรรมมนุษย์. 2. ความเครียด (จิตวิทยา). 3. จิตวิทยาการรู้คิด.

BF199

ISBN 978-616-602-196-7

ลิขสิทธิ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยพร อุโฆษจันทร์  
สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนพฤษภาคม 2568

จำนวน 90 เล่ม

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

99 หมู่ 18 อาคารโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

โทร. 085-112-6081, 085-112-6968

<http://thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: [unipress@tu.ac.th](mailto:unipress@tu.ac.th)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แบบปก: พิษณุ สันติเมธี

ภาพปก: จิตรรัฐวิภาคย์ เกิดคำ

ราคาเล่มละ 400.- บาท

ประเภท

วิธีการใช้งาน

คำแนะนำในการใช้หรือการเก็บรักษา

คำเตือน/ข้อห้ามใช้/ข้อควรระวัง

วันเดือนปีที่หมดอายุ

หนังสือ

ใช้เพื่ออ่าน

ควรเก็บในที่พ้นแสงแดด ควรเก็บในที่แห้ง

ห้ามวางไว้น้ำ/ห้ามเปียกน้ำ

พ.ศ. 2574

# สารบัญ

|                                                                       |           |
|-----------------------------------------------------------------------|-----------|
| สารบัญรูป                                                             | (8)       |
| สารบัญตาราง                                                           | (11)      |
| คำนำ                                                                  | (12)      |
| <b>บทที่ 1 วิธีการได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์</b>         | <b>1</b>  |
| วิธีการศึกษาอันนำมาสู่ความรู้เรื่องพฤติกรรมมนุษย์                     | 2         |
| การวิจัย                                                              | 4         |
| รายการอ้างอิง                                                         | 9         |
| <b>บทที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์</b>                    | <b>10</b> |
| ความหมายของพฤติกรรม                                                   | 10        |
| ทักษะต่างๆ เกี่ยวกับสาเหตุแห่งพฤติกรรม                                | 11        |
| ปัจจัยทางชีวะ จิตใจ และสังคม-วัฒนธรรมต่อพฤติกรรมมนุษย์                | 12        |
| ปัจจัยทางชีวะ                                                         | 12        |
| ปัจจัยทางจิตใจ                                                        | 26        |
| ปัจจัยทางด้านสังคม-วัฒนธรรมต่อพฤติกรรมมนุษย์                          | 27        |
| ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมต่อพฤติกรรมมนุษย์:                               |           |
| วิธีการเชิงนิเวศของยูริ บรอนเฟนเบรเนอร์                               | 39        |
| รายการอ้างอิง                                                         | 47        |
| <b>บทที่ 3 ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพ</b>                                 | <b>53</b> |
| การทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ผ่านแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ | 53        |
| ประวัติชีวิตโดยย่อ                                                    | 53        |
| ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์                                   | 55        |
| แนวคิดพื้นฐานของฟรอยด์ที่นักสังคมสงเคราะห์ควรทราบ                     | 56        |
| กลไกการป้องกันทางจิต                                                  | 65        |
| ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริก อีริคสัน                             | 75        |
| รายการอ้างอิง                                                         | 86        |
| <b>บทที่ 4 พัฒนาการการรู้คิดตามแนวคิดของเพียเจต์</b>                  | <b>89</b> |
| ประวัติชีวิตของเพียเจต์                                               | 89        |
| ความคิดพื้นฐานของเพียเจต์                                             | 90        |
| ขั้นพัฒนาการการรู้คิดของเพียเจต์                                      | 92        |

|                                                                                    |            |
|------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| การนำไปใช้                                                                         | 102        |
| รายการอ้างอิง                                                                      | 103        |
| <b>บทที่ 5 พัฒนาการทางศีลธรรมของมนุษย์</b>                                         | <b>104</b> |
| การเลือกใช้คำในภาษาไทย                                                             | 104        |
| ความหมายของศีลธรรม-พัฒนาการทางศีลธรรม                                              | 105        |
| แนวคิดพัฒนาการทางศีลธรรมของเพียเจต์                                                | 105        |
| แนวคิดพัฒนาการทางศีลธรรมของโคลเบอร์ก                                               | 107        |
| แนวคิดขั้นพัฒนาการทางศีลธรรมของผู้หญิงโดยกิลลิแกน                                  | 112        |
| รายการอ้างอิง                                                                      | 114        |
| <b>บทที่ 6 ทฤษฎีความผูกพัน</b>                                                     | <b>115</b> |
| เกริ่นนำ                                                                           | 115        |
| บทบาทของแม่ (The Mother's Role) กับการทดลองของ<br>Harry Harlow และ Margaret Harlow | 117        |
| บทบาทของพ่อ (The Father's Role)                                                    | 118        |
| นักคิดทฤษฎีความผูกพันที่สำคัญ                                                      | 119        |
| นิยามของความผูกพัน                                                                 | 119        |
| สมมุติฐานของทฤษฎีความผูกพัน                                                        | 119        |
| แนวคิดความผูกพันของโบว์บี                                                          | 120        |
| แนวคิดความผูกพันของเอนส์เวิร์ธ                                                     | 122        |
| รายการอ้างอิง                                                                      | 127        |
| <b>บทที่ 7 พัฒนาการของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัย</b>                        | <b>128</b> |
| ก่อนมนุษย์ลืมตาดูโลก                                                               | 129        |
| วัยทารกและวัยเตาะแตะ                                                               | 133        |
| เด็กตอนต้น                                                                         | 140        |
| วัยเด็กตอนกลาง                                                                     | 148        |
| วัยรุ่น                                                                            | 151        |
| วัยผู้ใหญ่ตอนต้นและตอนกลาง                                                         | 164        |
| วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย                                                                  | 176        |
| รายการอ้างอิง                                                                      | 187        |

|                                                                           |                |
|---------------------------------------------------------------------------|----------------|
| <b>บทที่ 8 ความเครียดและการปรับตัวต่อความเครียด</b>                       | <b>195</b>     |
| สถานการณ์ความเครียด                                                       | 196            |
| ความหมายของความเครียด                                                     | 198            |
| ลักษณะของความเครียด                                                       | 199            |
| แนวคิดเกี่ยวกับความเครียด                                                 | 200            |
| การปรับตัวและการรับมือต่อความเครียด                                       | 212            |
| รายการอ้างอิง                                                             | 221            |
| <br><b>บทที่ 9 พฤติกรรมที่ผิดปกติจากความผิดปกติของร่างกายและโรคจิตเวช</b> | <br><b>224</b> |
| ความหมายของพฤติกรรมที่ผิดปกติ                                             | 224            |
| พฤติกรรมการเคลื่อนไหวผิดปกติ                                              | 225            |
| พฤติกรรมการกินที่ผิดปกติ                                                  | 228            |
| การนอนที่ผิดปกติ                                                          | 232            |
| การพูดผิดปกติ                                                             | 236            |
| ความผิดปกติทางการขับถ่าย                                                  | 237            |
| ความหลากหลายทางเพศ                                                        | 239            |
| ความผิดปกติทางเพศที่ไม่นับรวมความหลากหลายทางเพศ                           | 241            |
| ภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและพยาธิสภาพทางสมอง                                 | 249            |
| รายการอ้างอิง                                                             | 265            |
| <br><b>บทที่ 10 ทฤษฎีการเรียนรู้</b>                                      | <br><b>273</b> |
| ความหมายของการเรียนรู้                                                    | 273            |
| ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้                                              | 275            |
| สำนักพฤติกรรมนิยม                                                         | 275            |
| การเรียนรู้การวางเงื่อนไขคลาสสิกของอีวาน พาฟลอฟ                           | 275            |
| ทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไดค์                                    | 285            |
| พฤติกรรมเคลื่อนไหวแบบลงมือกระทำ                                           | 287            |
| สำนักการรู้คิด                                                            | 295            |
| ทฤษฎีสังคมเชิงพุทธิปัญญาของแบนดูรา                                        | 296            |
| รายการอ้างอิง                                                             | 303            |
| <br><b>ดัชนี</b>                                                          | <br><b>305</b> |

# สารบัญรูป

|            |                                                                                                                                   |     |
|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| รูปที่ 1-1 | ขั้นตอนการหาเหตุผลแบบนิรนัยที่ใช้ในการศึกษาทางวิทยาศาสตร์                                                                         | 3   |
| รูปที่ 2-1 | กายวิภาคของสมองมนุษย์                                                                                                             | 13  |
| รูปที่ 2-2 | พื้นที่ส่วนสีเทาของไขสันหลังที่ควบคุมเรื่องการเคลื่อนไหว การหายใจ การไหลเวียนโลหิต                                                | 22  |
| รูปที่ 2-3 | บุคคลที่เผชิญกับโรคโปลิโอ ส่งผลต่อกล้ามเนื้อขาทำให้มีอุปสรรคในการเดิน                                                             | 23  |
| รูปที่ 2-4 | ชายชื่อพอล อเล็กซานเดอร์ (Paul Alexander) ที่ต้องใช้เครื่องที่เรียกว่าปอดเหล็ก (Iron lung)                                        | 23  |
| รูปที่ 2-5 | วงจรของการมีเพศสัมพันธ์                                                                                                           | 25  |
| รูปที่ 2-6 | ระบบนิเวศรอบตัวเด็กของบรอนเฟนเบรเนอร์                                                                                             | 41  |
| รูปที่ 2-7 | ระบบมัลติมิภาค                                                                                                                    | 42  |
| รูปที่ 2-8 | ระบบมัลติมิมหภาค                                                                                                                  | 43  |
| รูปที่ 3-1 | ตัวอย่างของสัญชาตญาณแห่งชีวิต (Eros) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Thanatos)                                                           | 60  |
| รูปที่ 3-2 | ความขัดแย้งทางสังคม-จิตใจ ที่มีผลต่อการพัฒนาการบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ หรือไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของอีโก้ | 76  |
| รูปที่ 4-1 | กระบวนการปรับสติมา                                                                                                                | 91  |
| รูปที่ 4-2 | รูปธรรมของพฤติกรรมตามพัฒนาการทางการรู้คิด                                                                                         | 94  |
| รูปที่ 4-3 | การทดลองความคิดแบบยึดตัวเองเป็นหลักในการเจรจาสื่อสาร                                                                              | 96  |
| รูปที่ 4-4 | การทดลองเพื่อศึกษาความคิดแบบ Egocentric ผ่านแบบจำลองภูเขาสามลูกของเพียเจต์                                                        | 96  |
| รูปที่ 4-5 | การทดลองความคิดของเด็กวัย 4-7 ขวบที่ความคิดอยู่กับการรับรู้ตรงหน้า เด็กจะบอกว่าแก้วขาว (แก้วB) มีปริมาตรน้ำมาก                    | 97  |
| รูปที่ 4-6 | การทดลองความคิดของเด็กวัย 4-7 ขวบ ที่ความคิดอยู่กับการรับรู้ตรงหน้า                                                               | 97  |
| รูปที่ 4-7 | การทดลองความคิดในขั้นใกล้เกิดความคิดรวบยอด                                                                                        | 98  |
| รูปที่ 4-8 | การให้เหตุผลเชิงสัดส่วน                                                                                                           | 100 |
| รูปที่ 4-9 | การทดลองของอินเฮลเดอร์และเพียเจต์                                                                                                 | 101 |
| รูปที่ 6-1 | ภาพแม่ลิงที่ทำจากลวดและมีขดนมกับแม่ลิงที่มีผ้าปกคลุม                                                                              | 117 |
| รูปที่ 6-2 | การใช้เวลากับลูกของแม่และพ่อ แบ่งตามช่วงอายุของลูก                                                                                | 118 |
| รูปที่ 6-3 | วงจรของความรู้สึกล้ม่นคงปลอดภัย ตามแนวคิดของทฤษฎีความผูกพัน                                                                       | 121 |
| รูปที่ 7-1 | สถิติการแต่งงานครั้งแรกทั่วโลกในช่วงปี พ.ศ. 2558-2560                                                                             | 130 |
| รูปที่ 7-2 | การคลอดลูกในน้ำ                                                                                                                   | 132 |

|             |                                                                                                                             |     |
|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| รูปที่ 7-3  | พัฒนาการกล้ามเนื้อมัดใหญ่ของทารกและวัยเตาะแตะ                                                                               | 138 |
| รูปที่ 7-4  | ตัวละครในเรื่องชินจังจอมแก่น                                                                                                | 144 |
| รูปที่ 7-5  | มาตรฐานการพัฒนาของเต้านมเพศหญิงของ Tanner                                                                                   | 154 |
| รูปที่ 7-6  | ขั้นพัฒนาการของอวัยวะเพศชายตามแนวคิดของ Tanner                                                                              | 155 |
| รูปที่ 7-7  | ขั้นพัฒนาการของขนตามร่างกาย (Public Hair) ตามแนวคิดของ Tanner                                                               | 156 |
| รูปที่ 7-8  | กราฟเส้นโค้งแสดงถึงความเร็วเฉลี่ยและระยะทางในอุดมคติของการเติบโต<br>ด้านส่วนสูงสำหรับเด็กผู้หญิงที่มีสุขภาพดี และเด็กผู้ชาย | 157 |
| รูปที่ 7-9  | กราฟเปรียบเทียบร้อยละของการเติบโตในด้านต่างๆ<br>ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งอายุ 20 ปี ของมนุษย์                                 | 158 |
| รูปที่ 7-10 | จำนวนการจดทะเบียนสมรสในไทย พ.ศ. 2555-2564                                                                                   | 175 |
| รูปที่ 7-11 | การเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะ 6 ประการในตัวบุคคลซึ่งเปลี่ยนแปลง<br>ไปตามอายุที่มากขึ้น                                         | 182 |
| รูปที่ 8-1  | การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออารมณ์และการแสดงออก                                                                              | 200 |
| รูปที่ 8-2  | คุณลักษณะต่างๆ ของปัจจัยด้านบุคคล                                                                                           | 208 |
| รูปที่ 8-3  | ความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกของบุคคลกับแรงกดดัน                                                                            | 210 |
| รูปที่ 8-4  | การทำงานของระบบประสาทเมื่อได้รับสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความเครียด                                                             | 211 |
| รูปที่ 8-5  | กระบวนการปรับสมดุลร่างกายของกลุ่มอาการปรับตัวทั่วไป                                                                         | 213 |
| รูปที่ 8-6  | การปรับตัวจากความเครียดตามแนวคิดของลาซารัสและฟอล์คแมน                                                                       | 216 |
| รูปที่ 9-1  | ลูอิส คาปปาดิ (Lewis Capaldi) ศิลปินที่ป่วยด้วยโรค Tourette                                                                 | 227 |
| รูปที่ 9-2  | หญิงอายุ 17 ปีที่เผชิญกับภาวะโรคอะนอเร็กเซีย เนอร์โวซา                                                                      | 229 |
| รูปที่ 9-3  | แบบแผนของการกินที่ผิดปกติทั้ง 3 โรค                                                                                         | 231 |
| รูปที่ 9-4  | รูปแบบของคลื่นไฟฟ้าในสมองในช่วงเวลาต่างๆ                                                                                    | 232 |
| รูปที่ 9-5  | การวินิจฉัย Gender Dysphoria ในวัยรุ่น และผู้ใหญ่ ตาม DSM-5                                                                 | 242 |
| รูปที่ 9-6  | Male Hermaphroditism                                                                                                        | 243 |
| รูปที่ 9-7  | บุคคลที่ขาดเอนไซม์ 5-Alpha Reductase                                                                                        | 245 |
| รูปที่ 9-8  | วงจรของการตอบสนองทางเพศของ Master and Johnson                                                                               | 246 |
| รูปที่ 9-9  | ฉายาวิญญู สุจริตกุล (เสือ) ผู้ป่วยด้วยโรคดาวน์ซินโดรมที่ประสบความสำเร็จ<br>ทั้งการเรียนและการทำงาน                          | 251 |
| รูปที่ 9-10 | โปสเตอร์ภาพยนตร์ Rain Man                                                                                                   | 256 |
| รูปที่ 9-11 | ตัวอย่างเด็กสมองพิการกลุ่ม Dyskinetic Cerebral Palsy                                                                        | 258 |

|             |                                                                                       |     |
|-------------|---------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| รูปที่ 9-12 | กราฟแสดงการกระจายตัวปกติของระดับไอคิว โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 100<br>เบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 15 | 260 |
| รูปที่ 10-1 | สุนัขที่ใช้ในการทดลองของพาฟลอฟ                                                        | 276 |
| รูปที่ 10-2 | หนอนตัวแบนที่ใช้ในการทดลองของแมคคอนเนล                                                | 281 |
| รูปที่ 10-3 | แบบจำลองกล่องของสกินเนอร์                                                             | 288 |
| รูปที่ 10-4 | การปั่นพฤติกรรมให้นกพิราบหมุน 360 องศาตามเข็มนาฬิกา                                   | 295 |
| รูปที่ 10-5 | ภาพทอมและเจอร์รี การ์ตูนที่แสดงถึงการไล่ล่าไล่กันระหว่างแมวกับหนู                     | 297 |
| รูปที่ 10-6 | เจ้าหน้าที่สวนสัตว์เลียนแบบฉากการฝึกแรปเตอร์จากภาพยนตร์เรื่องจูราสสิค เวิลด์          | 298 |

## สารบัญตาราง

|               |                                                                                                               |     |
|---------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ตารางที่ 1-1  | รายการแบบทดสอบทางจิตวิทยา                                                                                     | 7   |
| ตารางที่ 2-1  | ฮอริโมนที่ถูกสร้างจากต่อมต่างๆ                                                                                | 16  |
| ตารางที่ 2-2  | ตัวอย่างของระบบต่างๆ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของเด็ก                                                                | 45  |
| ตารางที่ 3-1  | สรุปทฤษฎี Psychosexual Development                                                                            | 62  |
| ตารางที่ 3-2  | พัฒนาการทางจิตสังคม 8 ขั้น ตามแนวคิดของอีริกสัน                                                               | 72  |
| ตารางที่ 5-1  | ภาพรวมของพัฒนาการทางศีลธรรมจรรยาของเพียเจต์                                                                   | 107 |
| ตารางที่ 6-1  | รูปแบบของพฤติกรรมอารมณ์แปรปรวนในเด็ก                                                                          | 116 |
| ตารางที่ 6-2  | กระบวนการทดลองของเอนส์เวิร์ธ และเบลล์                                                                         | 123 |
| ตารางที่ 6-3  | คุณลักษณะ ลีลาในการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคลซึ่งได้รับอิทธิพลจากรูปแบบความผูกพันที่ตนเองพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่วัยเด็ก | 126 |
| ตารางที่ 7-1  | องค์ประกอบของพัฒนาการที่ดี                                                                                    | 134 |
| ตารางที่ 7-2  | ปฏิกิริยาสะท้อนที่เกิดขึ้นในวัยทารก                                                                           | 136 |
| ตารางที่ 7-3  | ขั้นพัฒนาการของการเคลื่อนไหวของช่วงวัยทารกและวัยเตาะแตะ                                                       | 139 |
| ตารางที่ 7-4  | รูปแบบการเล่นของทารก                                                                                          | 140 |
| ตารางที่ 7-5  | พัฒนาการของกล้ามเนื้อมัดใหญ่และมัดเล็กในวัยเด็กตอนต้น                                                         | 141 |
| ตารางที่ 7-6  | ผลกระทบจากการถูกทารุณกรรมในวัยเด็กตอนต้น                                                                      | 147 |
| ตารางที่ 7-7  | สิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดในเด็กตอนกลาง                                                                      | 150 |
| ตารางที่ 7-8  | อายุเฉลี่ยของนักกีฬาชายที่เข้าร่วมแข่งขันโอลิมปิกฤดูร้อนในปี 2012                                             | 165 |
| ตารางที่ 8-1  | ระดับความเครียดที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในชีวิต                                                      | 201 |
| ตารางที่ 8-2  | เหตุการณ์ที่สร้างความเครียดในชีวิต                                                                            | 203 |
| ตารางที่ 8-3  | ขั้นของการเผชิญภัยพิบัติและเหตุการณ์เลวร้าย                                                                   | 220 |
| ตารางที่ 9-1  | การเปรียบเทียบการวินิจฉัยโรคทางจิต ระหว่าง DSM ฉบับที่ 4 และ 5                                                | 248 |
| ตารางที่ 9-2  | แนวทางการช่วยเหลือเด็กโรคสมาธิสั้นสำหรับผู้ปกครอง                                                             | 253 |
| ตารางที่ 9-3  | ลักษณะต่างๆ เพื่อใช้ในการประเมินเด็กออทิสติกเบื้องต้น                                                         | 255 |
| ตารางที่ 9-4  | การแบ่งช่วงของเขาวนปัญญา                                                                                      | 262 |
| ตารางที่ 10-1 | การจัดลำดับสิ่งเร้าที่สร้างความวิตกกังวล 9 ลำดับโดยผู้รับการบำบัด                                             | 284 |
| ตารางที่ 10-2 | สรุปหลักการของผลกระทบตามทฤษฎีของสกินเนอร์                                                                     | 293 |